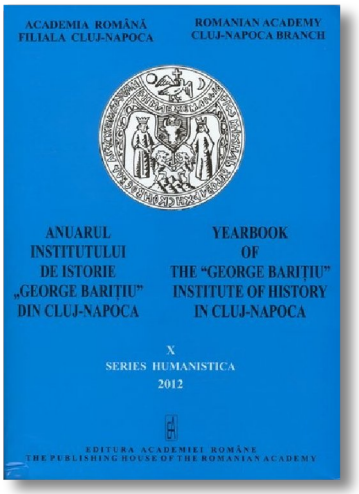

ISSN 1584-4404

Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca
Series *Humanistica*

humanistica.ro

Repere pentru o societate nouă și pentru economia ei

Aurel Negucioiu

How to cite this article:
Negucioiu, Aurel (2012) *Repere pentru o societate nouă și pentru economia ei*, Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca, Series Humanistica, Vol. 10, pp. 201–214. DOI: 10.5281/zenodo.22966211

© 2012: The Publishing House of the Romanian Academy.
Humanistica Yearbook is published online since 2003.
Submit your article to Humanistica Yearbook: secretariat.dcsu@acad-cj.ro

ECONOMIE ŞI DREPT

REPERE PENTRU O SOCIETATE NOUĂ ŞI PENTRU ECONOMIA EI

Aurel Negucioiu

Universitatea Creştină „Dimitrie Cantemir" Bucureşti
Facultatea de Ştiințe Economice din Cluj-Napoca

Abstract. ***The movement*** *– operation and evolution – in time and space represent the form of existence of reality and therefore of human society and all its structures. Concretely, we are talking about all forms of* ***activity*** *undertaken by the society's members through all forms of organization. These activities take place spontaneously and/or conscientiously, in very different proportions at all its levels of organization/self-organization; it is and has to be* ***oriented****. Orientation aims, above all, at identifying the directions of evolution, at establishing the desired purpose/purposes/ targets, ways and means of action, rhythms (speed) of development. In order that the societal movement and, equally, the economic one take place normally and with this hope, all its communities seek some guidance* ***cues****, which serve as guiding* ***points*** *or* ***signs****. These are the spatial and geographic cardinal directions, from the scale of the smallest human community to the planet's scale and not infrequently going far beyond this.*

The most important instrument, ***the compass*** *by which human society governs its ship through the whirling waves of time is* ***science****.*

Extremely complex and complicated realities, contradictory components which assume and repel each other can develop and function normally only to the extent that their actors – people, organizations and other structures – establish appropriate benchmarks with discernment and ensure that they will be obeyed within the elaboration and implementation of development strategies.

The following study expresses the author's opinion regarding some of the benchmarks considered important for the building and sustainable development of a new society and its economy.

Key words: *society, world, benchmark, economy, future, science, freedom, democracy, economic movement, objective law, post capitalist society, post corporatist society, knowledge society, information society, diagnosis, prognosis, strategy.*

1. GÂNDURI DIN TRECUT PENTRU PREZENT ŞI VIITOR

„Nimic din ce a zămislit gândul omului n-ar putea exista dacă nu ar fi cuvântul." (Isocrate)

An. Inst. de Ist. „G. Barițiu" din Cluj-Napoca, Series Humanistica, tom. X, 2012, p. 201–214

„Istoria *cuvântului scris* a început acum 6.000 de ani. Cuvintele spun, cuvintele explică şi dau sfaturi, cuvintele schimbă, cuvintele învinge, cuvintele formează, cuvintele ispitesc, cuvintele ating... Nimic nu e mai puternic decât cuvântul potrivit în momentul potrivit.” (Mark Twain)

„Cuvântul este pentru ureche ceea ce lumina este pentru ochi.” (Doamna de Lambert)

„Ori să taci, ori să spui lucruri care prețuiesc mai mult decât tăcerea. Mai degrabă aruncați la întâmplare o piatră decât un cuvânt de prisos sau fără folos. Nu spuneți puțin în cuvinte multe, ci spuneți mult în cuvinte puține.” (Pitagora)

„Nu vorbiți deloc, în niciun fel, până nu aveți ceva de spus; să nu vă pese de răsplata vorbelor voastre, ci de *adevărul* spuselor voastre. Urmăriți cu simplitate şi consecvență, apoi aşezați-vă oriunde în Spațiu şi Timp; deschideți doar ochii şi ei vor vedea cu adevărat, vă vor aduce cunoştințe adevărate, minunate, demne de credință.” (Thomas Carlyle)

„A gândi corect este cea mai mare virtute, iar înțelepciunea înseamnă să spui adevărul şi să acționezi potrivit naturii dându-i ascultare.” (Heraclit)

„Natura şi educația sunt ceva asemănător. Într-adevăr, educația îl transformă pe om dându-i o a doua natură.” (Aristotel)

„Cuvintele de nu-s simțite rămân reci, / Din suflet vorbele să crească... / Nu vei răzbi pân-la inimi, / dacă din inimi pornirea nu îți vine. / Se crede de obicei că unde se aud cuvinte, /Ar fi ceva de înțeles şi pentru minte.” (J. W. Goethe)

„Da-n basme-i a cuvântului putere, / El lumi aevea face din părere, / Şi timp etern din umbra care piere, / Şi iarăşi azi din ziua cea de ieri. / Aprinde-n inimi ură sau iubire, / De moarte, de viață-i dătător, / Şi neamuri poate-mpinge la pieire, / Cum poate-aduce mântuirea lor.” (Al. Vlahuță)

2. KARL POPPER DESPRE CĂUTAREA UNEI LUMI MAI BUNE

Încă de mult se cunoaşte şi se recunoaşte că mişcarea – existența – funcționarea şi evoluția societății omeneşti şi a tuturor structurilor ei se află într-un proces de schimbare, transformare. De fapt, societatea şi componentele ei constituie doar o zonă, un spațiu planetar, din infinitul spațiu al universului cosmic aflat în mişcare. Repetăm, mişcarea, schimbarea, transformarea constituie formele şi modurile de existență, funcționare şi evoluție a *tuturor* componentelor care dau conținut şi structură micro- şi macrocosmosului, universului în ansamblul său.

Situându-se în spațiul planetar *Pământ* şi referindu-se la componenta sa organică, Karl Popper considera şi susținea cu argumente demne de luat în seamă: „Tot ceea ce este *viu* este în *căutarea unei lumi mai bune*. Oamenii, animalele, plantele, chiar organismele unicelulare sunt în permanență active. Chiar şi în somn organismul îşi menține în mod activ starea de somn respectivă: se apără activ de ceea ce îl deranjează, de lumea înconjurătoare. Orice organism este preocupat în permanență de *rezolvarea de probleme*. Iar problemele apar din evaluările stării sale şi ale mediului său, pe *care încearcă să le îmbunătățească*.

Încercarea de rezolvare se vădeşte *eronată*, ducând la înrăutățire. Apoi urmează alte încercări de rezolvare, alte mişcări de probă.

Astfel, odată cu viața – chiar la organismele unicelulare – apare în lume ceva nou, ceva ce nu existase înainte: apar probleme şi încercări active de a le rezolva; evaluări, valori; încercare şi eroare.

Probabil sub influența selecției naturale enunțată de Darwin se dezvoltă tocmai cei ce soluționează problemele în modul cel mai activ, căutătorii şi găsitorii, descoperitorii unor [...] forme noi de viață.

Fiecare organism lucrează şi pentru a-şi menține *propriile condiții de viață şi individualitate* – o activitate pe care biologii o numesc «*homeostază*». Dar şi aceasta este nelinişte interioară: activitate care încearcă să înfrâneze nelinişte internă, conexiunea inversă, corectarea erorilor. Homeostaza trebuie să fie imperfectă. Trebuie să se autolimiteze. Dacă ar fi deplină, acest lucru ar însemna moartea organismului sau cel puțin suspendarea temporară a tuturor funcțiilor sale vitale. Activitatea, nelinişte, căutarea sunt *esențiale* pentru viață, pentru nelinişte veşnică, pentru imperfecțiunea veşnică, pentru veşnica speranță, căutare, evaluare, găsire, descoperire, îmbunătățire, învățare şi creare de valori, dar şi pentru veşnica eroare, pentru realizarea de nonvalori.”[1]

Referindu-se la acelaşi adevăr, la aceeaşi stare de lucruri care caracterizează societatea omenească la începutul anilor ’70 ai secolului al XX-lea, Alvin Toffler scrie negru pe alb: „Omenirea se confruntă cu un *năvalnic curent* al *schimbării* care este atât de puternic încât *răstoarnă* instituțiile, *modifică* valorile şi *usucă* rădăcinile. Schimbarea reprezintă procesul prin care *viitorul irumpe* în viața noastră şi este necesar să ne preocupăm mai îndeaproape de ceea ce se întâmplă *nu* numai ca *perspectivă istorică*, dar şi sub aspectul *interesului* indivizilor care trăiesc fremătând *această experiență*.”[2]

O scurtă incursiune în istoria ultimilor 30–40 de ani ai societății omeneşti duce la constatatea că în acest răstimp au crescut considerabil *posibilitățile*, *şansele* de progres, de dezvoltare a societății umane în ansamblul ei, şi a tuturor

[1] Karl Popper, *În căutarea unei lumi mai bune*, Bucureşti, Edit. Humanitas, 1998, p. 5–6 (subl. ns., AN).

[2] Alvin Toffler, *Şocul viitorului*, Edit. Antet, 1995, p. 5 (subl.ns. – AN).

componentelor sale *structurale*. Concomitent s-au înmulţit cantitativ şi s-au amplificat în plan calitativ *incertitudinile*, *riscurile* şi paradoxurile care ameninţă într-o măsură extrem de mare înaintarea noastră pe treptele istorice ale progresului.

În ciuda progresului ştiinţific şi tehnologic, în pofida marilor revoluţii mondiale ştiinţifice, tehnice şi tehnologice, culturale, informaţionale şi comunicaţionale, societatea omenească nu s-a confruntat niciodată cu un număr aşa de mare de probleme pentru care încă *nu are soluţii*. După opinia lui Jacques Attali, omenirea va *avea de ales* în perspectiva următorilor 40–50 de ani între *dispariţia totală* (determinată fie de evoluţia unui *hiperimperiu* construit după legile pieţei, fie de un *hiperconflict* ce ar întrerupe violent *globalizarea*) şi *hiperdemocraţie* – acceptarea şi controlarea mondializării, într-o societate ce va oferi tuturor accesul la noile tehnologii – nanoelectronice, nanoştiinţifice, nanotehnologice – care dau conţinut revoluţiilor invizibile, la un mediu mai bine protejat şi la libertatea individuală[3].

3. SOCIETATE NOUĂ, LUME NOUĂ, ECONOMIE NOUĂ – CONCEPT ŞI REALITATE

Lumea nouă, societatea de mâine şi economia de mâine constituie, în special în ultimul timp, subiecte care captează, într-o măsură crescândă, interesul şi mintea oamenilor, ale specialiştilor din diferite domenii, ca şi ale partidelor şi instituţiilor, organismelor şi partidelor la scară naţională şi internaţională. La o aplecare mai atentă asupra celor spuse aici, gândurile noastre şi nu numai ale noastre înaintează spre un *paradox*. De ce? Pentru că *ceva* ce *încă* nu există în realitate constituie totuşi subiect şi obiect al gândirii şi al cercetării. Deşi lumea de mâine încă nu există *în realitate*, ea „există" totuşi în mintea, în gândirea şi în imaginaţia oamenilor preocupaţi de ea, tot aşa cum construcţia unei case, a unei maşini, a unui laborator au la început o existenţă *ideală*, care se poate prelungi, aşa cum ne arată istoria – vreme îndelungată.

O dovadă convingătoare că lumea de mâine este inclusă de mintea omenească în *viitor*, în structura şi componenţa sa – viitor care însă acum, în prezent deci, are tot o *existenţă ideală*, şi nu una palpabilă. Înainte de naştere, societatea de mâine are deja *diferite denumiri*. Pentru ilustrare, menţionăm câteva dintre ele: societate postindustrială, societate superindustrială, societate postmodernă, societate supracapitalistă, societatea capitalismului generos, societatea capitalismului corporatist, societatea capitalismului moral, societate informaţională, societate dreaptă, societate informaţional-culturală, societate bazată pe cunoaşterea ştiinţifică

[3] Jacques Attali, *Scurtă istorie a viitorului*, Iaşi, Edit. Polirom, 2007.

(ştiinţă), lumea/ societatea/ economia postcorporatistă, comunitatea terestră. Şi lucrurile nu se opresc aici.

Care dintre numele „puse în circulaţie" va rămâne definitiv este şi aceasta o problemă a viitorului. Va fi acela care va *subsuma* cel mai bine conţinutul şi celelalte trăsături esenţiale definitorii ale societăţii viitoare.

Lumea de mâine, lumea viitorului, economia şi celelalte structuri esenţiale ale ei vor avea drept *semn distinctiv esenţial noutatea*. Societatea va fi o societate *nouă*; la fel economia, tehnica şi tehnologia, calitatea vieţii, mediul şi stilul de viaţă vor conţine în structura şi conţinutul lor, într-o însemnată măsură, atributul şi amprenta noului. Lumea nouă este, mai exact spus, va fi o negare dialectică a lumii vechi, a lumii trecute; aşa cum prezentul este o negare a trecutului, şi viitorul este o negare a prezentului şi, desigur, şi a trecutului. Rădăcinile noului se află în solulul şi subsolul trecutului. Negarea dialectică a vechiului, a trecutului de către lumea nouă nu înseamnă *dispariţia integrală* a prezentului şi nici a trecutului, ci preluarea, menţinerea în structura şi conţinutul noii lumi a vechiului trainic, viabil şi necesar pentru funcţionarea normală şi relativ normală a societăţii şi a structurilor sale. Noul şi vechiul se află în multiple raporturi de condiţionare, de presupunere şi respingere reciprocă. Deşi nu de puţine ori se consideră şi se susţine că factorul vechi este negativ, iar *noul* reprezintă întotdeauna factorul pozitiv, progresist. Realitatea concretă atestă că o asemenea afirmaţie este eronată. *Noul* nu este întotdeauna progresist. Fără a intra în detalii, menţionăm cu nu puţine sunt cazurile în care numeroase produse-marfă sunt *inferioare* produselor-marfă produse înainte. Avem în vedere atât bunurile de consum alimentar, cât şi bunurile de consum nealimentar.

Deci lumea se înnoieşte, societatea se înnoieşte, concomitent cu structurile lor – economia, cultura, ştiinţa, tehnica şi tehnologia. Dar aici apare un dar, există *înnoire* şi *înnoire*, şi lucrul acesta trebuie neapărat ţinut minte şi luat în considerare.

4. **EDIFICAREA NOII SOCIETĂŢI ŞI A ECONOMIEI EI**

Edificarea societăţii omeneşti, a economiei şi a celorlalte structuri reprezintă, în ultimă instanţă, un proces global sau, mai exact, un ansamblu de *procese de construcţie şi reconstrucţie*, ce se desfăşoară în numele şi sub impulsul *căutării unei lumi mai bune*. Ştiinţa consideră şi susţine că edificarea societăţii omeneşti, perfecţionarea şi progresul ei se înfăptuiesc prin activitatea oamenilor, care poate fi şi este o activitate, o acţiune *spontană* sau *preponderent* spontană, *conştient- dirijată* sau *preponderent* conştient-dirijată, sau *mixtă* – spontană şi conştientă.

Poposind în zona economicului, constatăm că punctele de vedere în legătură cu mişcarea economică – funcţionarea şi evoluţia vieţii economice (economia) –

sunt divizate. Potrivit unor opinii, munca omenească, activitatea economică – înţeleasă ca fiind un proces în cadrul căruia fiinţele umane efectuează, reglementează şi controlează schimbul de materie şi energie dintre ele şi natură pentru satisfacerea trebuinţelor lor – are un *caracter spontan*. Acest caracter şi-a extins câmpul de acţiune şi *scena* de manifestare odată cu extinderea producţiei şi circulaţiei de mărfuri. În acest context, *piaţa* cu concurenţă liberă/ perfectă, atotştiutoare, atotputernică – aşezată pe baza trainică a principiului *laissez faire, laissez passer* înzestrată cu o mare capacitate de autoreglare, de autostructurare şi autodestructurare, de autoperfecţionare, toate *puse în scenă* şi înfăptuite de celebra *mână invizibilă* a lui Adam Smith – asigură atât funcţionarea, cât şi evoluţia ascendentă, normală a economiei. Adăugăm că nu puţini dintre adepţii acestui punct de vedere nu prezintă şi *rolul* deosebit al *gărzii de onoare a capitalului alcătuit din* ***domnul interes şi doamna concurenţă***.

Pe cartograma economiei moderne, contemporane şi postmoderne, un loc important este ocupat de gânditorii care susţin că în funcţionarea şi evoluţia vieţii economico-sociale cel mai mare aport revine sau, mai exact spus, *ar trebui* să revină *organizării conştiente* a activităţii economice la toate nivelele sale şi *dirijării conştiente a acesteia.*

Privind, cât ne este cu putinţă, în *oglinda* economiei reale, constatăm prezenţa în proporţii diferite atât a spontanului, cât şi *a conştientului dirijat*. După opinia noastră, niciuna dintre aceste componente nu a fost, nu este şi nici nu va fi atotcuprinzătoare, ci numai parţială.

Cele două puncte de vedere dau conţinut *teoriei mersului de la sine* – primul punct de vedere, şi *teoriei* funcţionării şi evoluţiei conştiente sau, cum se mai spune, *teoriei dirigismului* – cel de al doilea punct de vedere.

Şi totuşi: cine este mai aproape de adevăr în trecut, în prezent şi în viitor? Iată o problemă cu foarte multe necunoscute, unele dintre ele *par* a avea un caracter insolubil şi rămân deci cel puţin o perioadă fără soluţie. Şansele noastre de reuşită vor creşte dacă vom apela în munca noastră la istorie, atât la istoria generală universală, cât şi la ceea ce este şi reprezintă în cadrul acesteia istoria economică a societăţii omeneşti. Făcând un asemenea demers, David Korten a ajuns la următoarele constatări: „În anii ’80 (ai secolului al XX-lea – AN) capitalismul a triumfat asupra comunismului. În anii ’90 (ai secolului al XX-lea – n.n., AN) capitalismul a triumfat asupra democraţiei şi economiei de piaţă. Pentru aceia dintre noi care au crescut în ideea că fundamentul democraţiei şi libertăţii pieţei este capitalismul, realizarea faptului că sub capitalism *democraţia este vândută* celui care plăteşte mai mult de pe piaţă şi că *piaţa este planificată* de către *megacorporaţii* mai mari decât cele mai multe dintre state, a reprezentat o crudă *trezire la realitate.*”[4]

[4] David C. Korten, *Lumea post corporatistă*, Edit. Antet, p. 7 (subl.ns. – AN).

„*De-acum nimic nu va mai fi ca înainte*”, spunea nu demult preşedintele Franţei – Nicolas Sarkozy. Concretizând această idee, Ştefan Mâşu scrie: „Ceea ce se întâmplă azi în lume răstoarnă principii, precepte, doctrine şi ideologii pe care s-a clădit un sistem economic – mândria lumii libere – şi iată că acum omenirea are de învăţat «pedagogia catastrofei», cum foarte inspirat califică Marie-Béatrice Baudet: «Aceleaşi cauze nu trebuie să mai producă aceleaşi efecte. În aceste crize se va naşte o lume nouă.»”[5]

„Astăzi se decide cum va fi lumea în 2050 şi se pregăteşte cum va fi ea în 2100.”[6] „Actuala criză economică va face din J. M. Keynes unul dintre cei mai citiţi autori, alături de un Marx şi de un Freud, ale cărui profeţii sunt citate astăzi precum Nostradamus”, „dorinţa morbidă a lichidităţii” (Keynes) sau „pulsaţia morţii” (Freud).

Un nou concept izvorât din starea de şoc provocată de criza financiar-bancară aminteşte de doctrina privind rolul şi intervenţia statului în economia planificată, doctrină economică corespunzătoare ideologiilor de tip comunist-socialist, teorie căreia economiştii «capitalului» au opus încă de la Adam Smith şi David Ricardo *conceptul de economie de piaţă liberă auto* şi *pe deplin regulatoare* pe baza mecanismelor economice de piaţă, a liberei concurenţe şi a raportului cerere-ofertă.

La acest *moment de răscruce*, omenirea află că se scurg *„ultimele ore ale liberalismului”*, cum îşi intitulează Cristian Chavagneaux una dintre cărţile sale, în care introduce afirmaţii ce vorbesc de la sine: „Ideea de atotputernicie a pieţei care nu trebuie să fie contrazisă prin nicio intervenţie publică era o idee nebună; *ideea că pieţele au întotdeauna dreptate este o idee nebună*.” Citând-l aici pe Nicolas Sarkozy, notăm: „Nu există nicio îndoială asupra faptului că, într-adevăr, *criza* produce o schimbare de climat intelectual în Europa contra liberalismului clasic al pieţelor libere şi în favoarea intervenţiei statului.”[7]

În aceeaşi carte, Ştefan Mâşu afirmă: „Ar fi greşit să se înţeleagă faptul că mecanismul în curs de elaborare privind intervenţia statului în economie înseamnă *revenirea* la conceptul sus-menţionat, de *economie de stat* sau socialistă, *deosebirea* fiind una de *esenţă*: în economia socialistă, statul intervenea *în propria sa economie – întreprinderile* şi *instituţiile* fiind *subiecte* de *drept public* – în timp ce actualmente lumea se confruntă cu o *nouă provocare*, respectiv *elaborarea unei doctrine* cu *totul nouă*, bazată pe politici şi mecanisme care să permită şi să justifice, făcând-o compatibilă, intervenţia statului, *subiect de drept public*, în instituţiile bancare şi financiare ale lumii capitaliste contemporane (bănci, societăţi de asigurare etc.) care sunt subiecte de drept privat.”[8]

[5] Ştefan Mâşu, *Omenirea secolului al XXI-lea şi guvernul mondial*, Edit. RAO, 2011, p. 371 (subl.ns. – AN).

[6] Jacques Attaly (apud Ştefan Mâşu, *op. cit*., p. 5).

[7] Ştefan Mâşu, *op. cit.*, p. 371–372.

[8] *Ibidem*, p. 372 (subl.ns. – AN).

Continuând dialogul cu contemporanii şi înaintaşii, Ştefan Mâşu scrie că atunci când Michel Guenaire propune să se întoarcă pagina şi „să se termine revoluţia liberală", se referă la la „sarcina principală a economiştilor" – subliniată de John Maynard, într-o conferinţă, la 6 noiembrie 1924, la Oxford – „de a face *distincţie* între *agenda* şi *nonagenda* puterii publice": aşadar, esenţialul va fi *să se separe* cu profesionalism şi claritate *ce va face statul* şi mai ales *ce nu va face statul*[9]. Unii autori merg chiar mai departe. Cine şi-ar fi putut imagina – se întreabă Pierre Antoine Delhommais – că Washingtonul sau Londra vor naţionaliza bănci şi vor deschide, astfel, *o nouă eră – era întoarcerii statului la cârma economiei*[10]. Adăugăm că James K. Galbraith, fiul celebrului John K. Galbraith, scrie şi susţine că SUA a devenit „o republică-întreprindere, în care *economia nu mai este guvernată de piaţă*, ci de o *coaliţie* de lobby-uri industriale puternice, susţinute de un «*Stat predator*» care nu numai că nu *îşi limitează* intervenţia în economie, dar, dimpotrivă, intervine în sensul deturnării fondurilor publice spre interese private; este o «*formă perversă de etatism*», *care se ascunde* în spatele unui discurs liberal."[11]

5. **COŞTIENTIZAREA PERSPECTIVEI ISTORICE**

Un argument deosebit de important pledează în favoarea paradigmei ce glăsuieşte că societatea omenească, economia ei şi celelalte resorturi ale ei se edifică, se construiesc, se perfecţionează, se dezvoltă prin activitatea predominant conştient-dirijată a oamenilor, a membrilor societăţii. Aceştia acţionează în tot mai multă cunoştinţă de cauză. Dar ce înseamnă acest lucru? Fără a intra în detalii, menţionăm că, în înţelegerea noastră, a acţiona în cunoştinţă de cauză înseamnă a acţiona în conformitate cu adevărurile descoperite de ştiinţă despre obiectul acţiunii. Aici simţim necesitatea de a preciza că edificarea eficientă a lumii de mâine, deci a lumii viitoare şi a economiei ei, este încărcată de numeroase *incertitudini* şi *riscuri*.

Cunoscutul economist francez Jacques Attali spune: „Astăzi (2006 – n.n., AN) decidem cum va fi lumea în 2050 şi tot astăzi o pregătim pe aceea din 2100. În funcţie de ceea ce facem noi acum, copiii şi nepoţii noştri vor locui într-o lume în care se va putea trăi sau vor traversa un infern blestemându-ne. Pentru a le lăsa o planetă locuibilă, trebuie să ne dăm osteneala să *gândim viitorul*, să înţelegem de unde vine şi cum trebuie acţionat asupra lui. Nu-i un lucru imposibil: Istoria *respectă nişte legi* care, *odată cunoscute, ne permit s-o prevedem şi s-o orientăm*.

[9] *Ibidem*, p. 374.
[10] *Ibidem*.
[11] *Ibidem*.

Situaţia e limpede: *forţele pieţei au luat planeta în stăpânire*. Ultima expresie a triumfului *individualismului*, acest *marş victorios al banului explică esenţa* celor *mai recente convulsii ale Istoriei* pentru a o *accelera, refuza* sau stăpâni."[12]

Aşa cum s-a menţionat, făurirea unei societăţi, a unei lumi noi şi progresul acesteia constituie rezultatul unei activităţi deosebit de complexe, preponderent conştient-dirijate, cât mai corect orientat şi cu activa participare a tuturor actorilor. *Edificarea* unei noi societăţi, a unei noi economii, a unei noi culturi, ştiinţe şi civilizaţii este un *spectacol* cu dimensiuni enorme, care antrenează ca actori marea majoritate a fiinţelor umane. Important este şi numărul regizorilor şi al dirijorilor. Scena pe care se desfăşoară acest imens spectacol este Planeta Pământ. Nu este greu de înţeles că *punerea în scenă* a acestui grandios spectacol şi reuşita sa depind într-o mare măsură de *gradul de conştientizare* şi de *temeinica* pregătire a acestui spectacol. De conştientizarea perspectivei, adică a necesităţii obiective a edificării unei lumi, a unei societăţi, a bunei ei funcţionări şi a dezvoltării acesteia. Aceeaşi conştientizare înseamnă a înţelege necesitatea *participării* fiecărui actor şi deci a tuturor actorilor la pregătirea şi desfăşurarea spectacolului menţionat, fiecare îndeplinindu-şi cu măiestrie (talent şi competenţă) rolul ce-i revine.

6. ŞTIINŢA LUMINEAZĂ STRATEGIA

Construirea unei lumi noi se poate desfăşura cu succes, în mod eficient, dacă se va sprijini pe ştiinţă – pe ştiinţa care cunoaşte şi pe ştiinţa care acţionează. Ştiinţa constituie *busola* cu care societatea omenească stabileşte „punctele cardinale" ale universului economico-social şi luminează direcţiile şi căile pe care se poate înainta tot mai repede şi eficient pe treptele scării istorice. Cu ajutorul ştiinţei, societatea umană îşi configurează la început imaginea viitoare. Şi tot cu ajutorul ştiinţei, societatea omenească îşi elaborează strategia de construcţie şi dezvoltare şi proiectul, programul de acţiune, inclusiv rolurile ce trebuie interpretate de actorii spectacolului.

Punctul de plecare îl constituie *diagnoza* – moment în care societatea cercetează, se informează, analizează şi apreciază cât mai exact *starea ei concretă* în momentul respectiv, punând în lumină necesităţile, posibilităţile şi condiţiile transformării posibilităţilor în realitate.

Într-un anumit sens, această etapă constituie ceea ce se poate numi „ex-post-analiză", cu ajutorul căreia se stabileşte „diagnosticul" organismului social.

Tot ştiinţa ajută societatea să privească nu numai în trecut şi în prezent, ci şi *înainte, spre viitor*, căutând, descoperind şi nominalizând principalele tendinţe şi

[12] Jacques Attali, *op. cit*., p. 7.

direcţii de evoluţie. Acest moment al activităţii de pregătire a spectacolului este numit de regulă *prognoză*. Spre deosebire de *diagnoză*, denumită şi „ex-post-analiză", *prognoza* reprezintă ceea ce se numeşte „ex-ante-analiză"; în timp ce diagnoza *se încheie* odată cu rostirea ei, prognoza abia începe odată cu rostirea ei.

Un moment nou al pregătirii operei de edificare a viitorului – a societăţii viitoare şi a structurilor ei – este *decizia*, momentul *opţiune – nominalizarea direcţiilor* şi a *tendinţelor* descoperite.

Întemeiată pe aceste moment, societatea purcede la elaborarea *strategiei*, înţeleasă ca fiind „arta, în conducerea individuală sau colectivă a unei organizaţii simple sau complexe, de a pregăti şi a pune în aplicare, real sau virtual, mijloacele necesare spre a depăşi sau reduce obstacolele de orice fel (fizice, ciocniri de voinţe) care se opun realizării unui obiectiv de atins şi, pe parcurs, de a anticipa corect, printr-un proces de adaptare continuă, evoluţia în timp a raportului de forţe fizice şi morale în joc"[13].

Repetăm, astăzi se decide cum va fi lumea în 2050 şi tot astăzi lumea actuală se pregăteşte pentru 2100. Succesul va depinde în mod hotărâtor de calitatea strategiei, de realismul ce va caracteriza şi defini ţinta finală, scopul principal urmărit, căile pe care se va înainta, mijloacele materiale şi financiare necesare, modul, modalităţile de acţiune, nivelul competenţei profesionale şi gradul de angajare.

7. **REPERE ALE VIITORULUI**

Drumurile pe care societatea înaintează spre viitor sau pe care viitorul vine spre noi nu sunt lipsite de urcuşuri şi coborâşuri cu diferite pericole, care constituie tot atâtea riscuri. Aceeaşi înaintare spre viitor este în multe zone o avântare în necunoscut, într-un timp şi spaţiu încărcate de incertitudini. Recunoscând şi bucurându-ne de marile progrese înregistrate de ştiinţa contemporană, nu putem să nu observăm că, parcă în ciuda acestei realităţi, omenirea nu s-a confruntat niciodată în istoria sa cu atât de multe probleme fără soluţii.

În confruntarea cu necunoscutul şi problemele lui, societatea omenească îşi amplifică eforturile pentru dezvoltarea şi extinderea cunoaşterii ştiinţifice şi pentru descoperirea identificarea şi nominalizarea unor semne, puncte cu ajutorul cărora regizorii şi dirijorii actorilor din opera edificării unei lumi noi îşi pot fundamenta mai bine demersurile pentru îndeplinirea rolului ce le revine.

„La un moment dat neidentificat din ultimii 20 de ani (ai secolului al XX-lea – AN) am ieşit pe nesimţite din Epoca Modernă şi am pătruns într-o *epocă nouă*,

[13] Thierry de Montbrial, *Introduction*, Ramses 90, Ifri/ Dunod, 1989, p. 14 (apud Thierry de Montbrial, *Acţiunea şi sistemul lumii*, Bucureşti, Edit. Expert, 2003).

încă fără nume" – scrie Peter Drucker[14]. Stăruind asupra viitorului, omul de ştiinţă american examinează un şir de *repere ale viitorului*.

„*Primul reper important al viitorului* va fi *înlocuirea viziunii despre lume* caracteristică secolului al XVII-lea, *carteziană, mecanică,* având o viziune proprie secolului II, *biologică*. Din ce în ce mai mulţi oameni de ştiinţă întrebuinţează «termeni proprii configuraţiei de *structură*», «imunitate», «metabolism», «sindrom» şi «ecologie». «Postmodernist» e un termen caracteristic configuraţiei. La fel şi «management». *Schimbarea metaforelor e ridicolă*. «*Era informaţiei*» e modelată după biologia umană, nu după mecanică."[15] După părerea lui Peter Drucker, trăim „o epocă în care *vechiul* «*modern*» de ieri *nu* mai acţionează eficient, dar furnizează încă mijloace de expresie, standarde şi mijloace de organizare, în timp ce *noul* «*post-modernist» nu are* încă definiţie, expresie, mijloace, *dar controlează* efectiv acţiunile noastre şi impactul acestora"[16].

Cel de al doilea reper al lui P. Drucker pentru viitor e „*noua percepţie a ordinii*" cuprinsă în modificarea pe care el o marchează: *trecerea* de la *progres la inovaţie*. „Ideea progresului nu poate supravieţui socolului XX. A fost întodeauna o impertinenţă metafizică: istoria mergea călare, omul pe jos. Inovaţia, din contră, e creată de oameni, are scop precis, e organizată, dar e inerent o schimbare riscantă. P. Drucker *nu crede* că schimbarea modifică ordinea; el consideră că *schimbarea* este prin ea însăşi *ordine*."[17]

Cel de al treilea reper al viitorului este *marea organizaţie*. „Noua organizaţie transformă munca limitată anterior la efort individual. Ea nu înlocuieşte individul cu organizaţia; ea face ca *individul* să devină eficient în munca de echipă."[18]

Al patrulea reper al viitorului în viziunea lui P. Drucker este *educaţia*. P. Drucker consideră că Statele Unite se află în miezul unei «explozii educaţionale». Nicio societate înainte de societatea americană nu-şi putea permite să aibă prea mulţi oameni instruiţi. Timp de secole, a fi instruit însemna a fi *neproductiv*. Argumentând această paradigmă, Drucker aminteşte că noţiunea *school* (şcoală) pe care o întrebuinţăm provine duntr-un cuvânt grecesc care înseamnă „timp liber, tihnă". A-i face productivi pe oamenii instruiţi este prima dintre provocările lumii şi societăţii de mâine.

Numărul reperelor cu ajutorul cărora omul, comunităţile umane, societatea în ansamblul ei se pot orienta în universul lor economic nu se reduce nici pe departe la cele examinate de P. Drucker şi prezentate pe scurt de noi. Numărul lor poate da conţinut mai multor liste, fiecare dintre ele impresionant de cuprinzătoare. Pentru ilustrare, reţinem în cele ce urmează doar câteva dintre ele.

[14] Jack Beatty, *Lumea în viziunea lui Peter Drucker*, Bucureşti, Edit. Teora, 1995, p. 74 (subl.ns., AN).
[15] *Ibidem* (subl.ns., AN).
[16] *Ibidem*, p. 75 (subl.ns., AN).
[17] *Ibidem* (subl.ns., AN).
[18] *Ibidem* (subl.ns., AN).

1. *Raritatea* resurselor naturale. Planeta Pământ este finită, şi din această cauză este şi rămâne „zgârcită" şi tot mai „zgârcită" pe măsură ce societatea înaintează spre viitor.

2. *Ştiinţa* în accepţiunea ei generală – ştiinţa care cunoaşte şi ştiinţa care acţionează. Ieri – „savoir c'est prévoir", azi – „prévoir n'est pas expliquer". Şi ieri, şi azi, şi mâine, ştiinţa reprezintă „busola" cu care societatea stabileşte „punctele cardinale" ale universului social-economic, se orientează în acest univers şi îşi conduce corabia pe învolburatele valuri ale timpului.

3. *Obiectiv şi subiectiv* şi interacţiunea dintre ele. În plan obiectiv, este vorba despre adevărul că funcţionarea şi evoluţia vieţii economico-sociale este guvernată de legile economice, obiective, de legile naturii şi de legile interacţiunii dintre economie şi mediul înconjurător. Ignorarea, încălcarea lor este un fenomen *subiectiv*, întotdeauna cu consecinţe păgubitoare pentru funcţionarea şi evoluţia economiei, naturii şi, nu în ultimul rând, a sistemului economic.

4. *Spontan şi conştient* în funcţionarea şi evoluţia vieţii economico-sociale. Aşa cum se ştie, omul – în toate determinările sale: homo sapiens, homo faber, homo labilis, homo universalis, homo aesteticus, homo mathematicus, homo culturalis, homo proiectans, homo doctus etc. – este o alcătuire deosebit de complexă, în structura căruia sunt prezente corpul fizic, mintea, spiritul şi sufletul. Atributele menţionate îşi pun pregnant amprenta pe gândirea şi acţiunea (activitatea, munca), în general, pe viaţa – pe modul şi stilul de viaţă al tuturor fiinţelor umane, şi deci pe activitatea şi comportamentul fiecărui actor economic, şi nu numai.

Referindu-ne la economie, menţionăm că diviziunea socială a muncii, marfa, schimbul, banii, comerţul, circulaţia mărfurilor, creditul etc. au apărut în mod *spontan,* iar Comunitatea Economică Europeană (CEE), Zona Liberului Schimb, Uniunea Europeană, NAFTA, EURO etc. sunt rezultatul nemijlocit al activităţii conştient-dirijate. Aici este locul să menţionăm că dezvoltarea societăţii omeneşti şi a economiei ei constituie preocupări majore ale activităţii preponderent conştiente pentru a elabora scenarii, strategii, programe şi proiecte de creştere şi dezvoltare economico-sociale.

Faptul că aceste acţiuni, demersuri şi programe sunt în principal conştient-dirijate *nu garantează* prin el însuşi caracterul de *adevăr* şi nici de *valoare autentică* a tuturor soluţiilor preconizate şi uneori chiar adoptate şi aprobate la diferite niveluri. Orice paradigmă, orice soluţie propusă trebuie confirmată prin experimentare.

5. *Supraevaluarea şi subevaluarea* locului şi rolului pieţei în autofuncţionarea şi funcţionarea, precum şi în autoevoluţia şi evoluţia vieţii economico-sociale. Aşa cum ne învaţă istoria pentru trecut, aşa cum ne arată prezentul, chiar dacă durata sa în timp este scurtă, şi aşa cum înţelegem noi lucrurile viitoare, ambele fenomene au consecinţe negative şi foarte negative pentru mişcarea economico-socială.

6. *Supraevaluarea şi subevaluarea* locului pe care statul îl ocupă în societate şi economia ei şi a rolului pe care el trebuie să îl îndeplinească în funcţionarea şi evoluţia acestora. Importanţa acestui reper, chiar dacă este deosebit de mare şi recunoscută ca atare, în realitatea zilelor noastre, a generat şi generează dezbateri foarte vii şi controverse extrem de aprinse. Cauzele care le generează se află în miezul intereselor antagoniste ale diferitelor grupuri de oameni şi se manifestă prin ideologizare excesivă şi prin suprapolitizarea gândirii şi a demersurilor întreprinse în primul rând de partidele politice şi de instituţiile în care acestea au cuvânt hotărâtor.

7. *Trecutul, prezentul şi viitorul*.Acest reper are o importanţă pe care istoria societăţii şi a economiei ei a reţinut-o şi înregistrat-o de cele mai multe ori cu o exactitate destul de riguroasă. Această istorie probează convingerea că este întotdeauna necesar ca în structura conştiinţei sociale – în sensul de conştiinţă a societăţii, să existe o convingere, credinţa că investiţiile făcute în prezent vizează şi grija societăţii pentru nepoţii încă nenăscuţi. Gândirea pe *termen scurt* trebuie în mod necesar înlocuită organic cu gândirea pe termen lung. Aceasta „Ar fi o inversare a tradiţiei care ne îndeamnă să considerăm ca *justificat economic să împrumutăm* de la nepoţii noştri pentru *a ne ridica standardul* nostru de viaţă astăzi. *Fondurile pieţei nu vor produce fondurile sau voinţa politică pentru a aborda problematica stratului de ozon* sau a posibilelor dezgheţuri produse de clima în încălzire, însă, dacă vrem ca Olanda şi Anglia de Est să nu ajungă sub ape peste 50 de ani, cineva trebuie să înceapă să plătească încă de pe acum. Această decizie necesită o alegere făcută de câţiva în locul celor mulţi, cu consimţământul majorităţii, ceea ce înseamnă *leadership* la scară mare.”[19] După părerea noastră, această idee poate fi exprimată în felul următor: generaţia noastră trebuie să restituie generaţiei viitoare natura primită în folosinţă cel puţin la nivelul la care a primit-o, dacă viitorimea ar fi acordat acest împrumut fără dobândă.

8. *Paradoxurile* prezente în număr neînchipuit de mare în viaţa economico-socială. Pentru ilustrare, ne vom referi la un singur paradox – *paradoxul alegerii.* Într-o societate democratică se presupune că oamenii au libertatea de a alege greşit. Acest *paradox* este vechi de când lumea. La o privire cât de cât atentă, *păcatul* este reversul medaliei libertăţii. În această situaţie, o lume fără păcat ar fi o *lume* fără posibilitatea de a decide.

Guvernele, între timp, după ce au descoperit că *pieţele*, *mecanismul* bazat pe opţiune eliberează iniţiativa şi penalizează eficienţa, sunt tentate acum să renunţe la orice opţiune bazată pe autocontrol. Pieţele sunt funciar egoiste, neînclinate să facă investiţii ale căror rezultate nu pot fi previzionate precis sau nu au beneficii ce pot fi obţinute în avans[20].

[19] Charles Handy, *Epoca iraţiunii. O gândire nouă pentru o lume nouă*, Bucureşti, Edit. Codecs, 2007, p. 248–249 (subl.ns., AN).

[20] *Ibidem*, p. 248.

9. *Ştiinţa şi învăţământul* – motoarele principale ale progresului societăţii şi economiei. Ştiinţa şi învăţământul reprezintă în lumea contemporană prioritățile priorităților societății. Cercetătorii demonstrează că dezvoltarea cu prioritate a ştiinţei şi învăţământului sunt legi obiective ale lumii contemporane. Ele trebuie să prevadă şi să premeargă celelalte structuri ale societății. Şi cu toate acestea, în unele zone şi ţări aceste adevăruri sunt nesocotite, în unele locuri se recunosc în vorbe şi se încalcă grav în realitate. Printre acestea, un exemplu deosebit de clar îl constituie România de azi, şi nu numai.